

Ситнік С. В.

*доктор психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики практичної психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського*

КОНФЛІКТНА ПОВЕДІНКА У ОСІБ З РІЗНИМ ЛОКУСОМ КОНТРОЛЮ

CONFLICT BEHAVIOR IN PERSONS WITH DIFFERENT LOCUS OF CONTROL

У статті представлено результати емпіричного дослідження прояву конфліктної поведінки у осіб з різним рівнем суб'єктивного контролю. Для перевірки гіпотези про те, що у осіб з різним локусом контролю поведінка у конфлікті набуває різних форм, аналіз результатів дослідження складався з трьох послідовних кроків. По-перше, це з'ясування загальних тенденцій локалізації контролю у сучасній молоді. По-друге, встановлення характеру взаємозв'язків між локусом контролю та різними формами поведінки у міжособистісному конфлікті. По-третє, порівняння груп досліджуваних з екстернальним та інтернальним рівнями суб'єктивного контролю. У результаті проведеного дослідження показано, що більшість представників студентської молоді має екстернальний локус контролю, не вважають себе здатними впливати вирішальним чином на значущі події життя, розцінюючи їх як результат випадку або дії інших людей. Вони готові визнати власні досягнення, а свої дії вважають важливим фактором організації виробничої діяльності, підтримання формальних і неформальних стосунків з людьми, але не беруть на себе відповідальність за невдачі, особливо у питаннях здоров'я та сімейних стосунків. В процесі кореляційного аналізу встановлено, що рівень суб'єктивного контролю прямо пов'язаний з вибором конкурентної форми поведінки у конфлікті, агресивним захистом у ситуації загрози власному «Я», маніпулятивною спрямованістю особистості у спілкуванні, агресивним та підозрілим ставленням до людей, а також від'ємно – з тенденціями до компромісу та ухилення у конфлікті, миролюбною формою захисту у ситуації загрози власному «Я», альтруїстичним, дружелюбним ставленням до людей, альтероцентричною, конформною комунікативною спрямованістю. Виявлено шляхом порівняння груп досліджуваних з різним рівнем локусу контролю, що інтерналі під час конфлікту більшою мірою схильні застосовувати конкурентні форми поведінки, агресивний спосіб захисту в умовах загрози власного «Я», частіше проявляють себе як вимогливі, прямолінійні у взаємодії з людьми, строгі в їхній оцінці, зорієнтовані на рівноправне спілкування, яке базується на взаємній довірі, повазі, взаєморозумінні та відкритості. Екстернали більш налаштовані розв'язувати конфліктні ситуації, обмінюючись поступками, розробляти компромісні рішення. Вони більш доброзичливі, здатні до співчуття, турботи, краще вміють підбадьорити або заспокоїти оточуючих, демонструють добровільну та безкорисливу централізацію на партнері, прагнення зрозуміти його інтереси задля найповнішого їх задоволення, відмову від рівноправності у стосунках, готовність змінити свою точку зору, підпорядкуватися авторитету.

Ключові слова: конфліктна поведінка, рівень суб'єктивного контролю, стратегії психологічного захисту, спрямованість особистості.

The article presents the results of an empirical study of the behavior of conflict behavior in people with different levels of subjective control. To test the hypothesis that people with different loci of control behave differently in conflict, the analysis of the results of the study consisted of three successive steps. The first is to find out the general trends in the localization of control in today's youth. Second, establishing the nature of the relationship between the locus of control and different behaviors in interpersonal conflict. Third, comparing study groups with external and internal levels of subjective control. The study showed that most students have an external locus of control, do not consider them able to decisively influence significant life events, considering them as the result of chance or action of others. They are willing to acknowledge their own achievements and their actions as an important factor in organizing production activities, maintaining formal and informal relationships with people, but they do not take responsibility for failures, especially in health and family relationships. It was established in the process of correlation analysis that the level of subjective control is directly related to the choice of competitive behavior in conflict, aggressive protection in a situation of threat to one's own "I", manipulative personality in communication, aggressive and suspicious attitude to people and – capacious – with tendencies to compromise and evasion in the conflict, a peaceful form of protection in a situation of threat to one's own "I", altruistic, friendly attitude to people, alterocentric, conformist communicative orientation. It was revealed by comparing groups of subjects with different levels of locus of control that internals during the conflict are more likely to use competitive behaviors, aggressive defense in the face of threats to their own "I", more often manifest themselves as demanding, straightforward in interaction with people evaluations focused on equal communication based on mutual trust, respect, mutual understanding and openness. Externals are more inclined to resolve conflict situations, exchange concessions, and develop compromise solutions. They are friendlier, sympathetic, caring, and better able to encourage or reassure others, demonstrate voluntary and selfless focus on the partner, the desire to understand his interests for their fullest satisfaction, denial of equality in relationships, willingness to change their views, obey the author.

Key words: conflict behavior, level of subjective control, strategies of psychological protection, personality orientation.

Вступ. Міжособистісні конфлікти є невід'ємною складовою частиною життя кожної людини. Це перш за все пов'язано з високою динамікою життя людини, яка створює ситуації, що стають тригером виникнення конфліктів. Наявність певного рівня суб'єктивного контролю відіграє дуже важливу роль у житті, особливо під час вирішення конфліктних ситуацій.

Велика увага вітчизняних психологів приділяється аналізу конфліктної поведінки особистості як результату впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників [1]. Активно досліджуються різноманітні психологічні механізми виходу з конфліктних ситуацій та особливості розвитку конфліктологічної компетентності особистості [3; 4], взаємозв'язок стратегій поведінки у конфлікті та типів локусу контролю в аспекті готовності до геоекономічних змін [6], а також наслідки і шляхи подолання соціальних конфліктів [5]. Узагальнення цих та інших досліджень засвідчує, що, незважаючи на високу увагу до пізнання конфлікту та локусу контролю, залишається ще багато нез'ясованих емпіричних даних щодо особливості конфліктної поведінки залежно від рівня суб'єктивного контролю. У зв'язку з цим була поставлена **мета статті**, що полягає у визначенні особливостей конфліктної поведінки залежно від рівня суб'єктивного контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конфлікт є природним наслідком різноманітності, що виникає внаслідок пізнання та аспектів соціальної взаємодії людської поведінки. Існує безліч поглядів на конфлікт як негативне явище, якого слід уникати будь-якою ціною, і як концепцію (за умов належного управління), що має потенціал для досягнення функціональних результатів. Безперечним є той факт, що локус контролю відіграє значну роль у регуляції поведінки людини, а успішність поведінки в конфліктній ситуації може бути багато в чому обумовлена стратегіями конфліктної поведінки людини. У дослідженнях конфліктів Кеннет Томас і Ральф Кілменн визнали існування п'яти стратегій конфліктної поведінки, таких як ухилення, пристосування, конфронтація, співпраця, компроміс.

Локус контролю в дослідженнях Дж. Роттера визначається як узагальнене очікування внутрішнього/зовнішнього підкріплення, при цьому внутрішній локус контролю визначає ступінь, у якому людина вважає, що вона може контролювати події, та переживає їх як наслідок власної поведінки. Таким чином, зовнішній локус контролю визначається як ступінь, у якому хтось розглядає те, що відбувається, як долю, випадковість або як те, що перебуває під контролем впливових інших, над якими він або вона не має жодного контролю.

На думку вчених, вибір конфліктної поведінки залежить від різних факторів, таких як особистісні характеристики опонента, розмір завданої йому шкоди, наявність ресурсів для вирішення конфлікту, статус опонента, важливість проблеми, яку необхідно вирішити для нього, ймовірні наслідки конфлікту. Так, на думку А.А. Крилова, кожна людина вибирає стратегію конфліктної взаємодії залежно від ступеня соціальної зрілості людини і від того, як вона реагує на проблеми в спілкуванні з іншими і як їх вирішує. Просоціальні люди, переважно внутрішні (які характеризуються високою відповідальністю та соціальною зрілістю), вибирають для себе конструктивні форми вирішення конфліктів і не здатні до конфлікту. Люди з асоціальною поведінкою

більш зовнішні (характеризуються низьким почуттям відповідальності та соціальною незрілістю), вибирають деструктивні форми реагування, а також характеризуються високим рівнем конфліктності. Взаємозв'язок поведінкової стратегії та локусу контролю досліджує Н.В. Гришина. Вона визначає, що конструктивні стратегії передбачають переосмислення, зрілість та особисте зростання. Деструктивні стратегії передбачають уникнення проблеми, емоційні переживання.

Для визначення особливостей конфліктної поведінки осіб з різним локусом контролю проведено емпіричне дослідження, у якому застосовано низку психодіагностичних методик. Це методики «Тест-опитувальник суб'єктивного контролю (РСК)» Дж. Роттера, призначений для виявлення того, якою мірою людина відчуває себе активним суб'єктом власної діяльності, а якою – пасивним об'єктом дії інших людей і зовнішніх обставин; «Тип поведінки у конфлікті» Т. Томаса, спрямований на виявлення типових форм поведінки у конфліктних ситуаціях; «Спрямованість особистості у спілкуванні» С.Л. Братченка для визначення особистісних смислових настанов і ціннісних орієнтацій у сфері міжособистісного спілкування; «Діагностика домінуючої стратегії психологічного захисту» В.В. Бойка, за якою вивчається найуживаніший спосіб подолання напруженості у спілкуванні; «Методика діагностики міжособистісних відносин» Т. Лірі, призначення якої полягає в діагностуванні найбільш притаманного типу ставлення до людей у міжособистісній взаємодії.

Вибірку досліджуваних склали 150 студентів Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського віком 18–22 років.

Для перевірки гіпотези про те, що у осіб з різним локусом контролю поведінка у конфлікті набуває різних форм, аналіз результатів дослідження складався з трьох послідовних кроків. По-перше, це з'ясування загальних тенденцій локалізації контролю у сучасній молоді. По-друге, встановлення характеру взаємозв'язків між локусом контролю та різними формами поведінки у міжособистісному конфлікті. По-третє, порівняння груп досліджуваних з екстернальним та інтернальним рівнями суб'єктивного контролю.

Результати дослідження показали, що більшість досліджуваних може вважатися екстерналами, про що свідчить середнє значення відповідного показника у вибірці (М), яке дорівнює 4,88 стени, а також той факт, що більшість результатів досліджуваних зосереджено в межах низьких значень (68%) за показником суб'єктивного контролю, тоді як оцінки лише 32% студентів дають змогу віднести їх до інтернального типу особистості.

Такі дані показують, що порівняно з відомостями, наведеними О.Г. Конфісахором, В.В. Алексєєвською [6, с. 2], у дослідженні яких 73% досліджуваних виявилися інтерналами і лише 27% осіб мали екстернальний локус контролю, досліджувана нами вибірка більшою мірою складається з екстерналів. Ймовірно, ця різниця у відомостях пов'язана

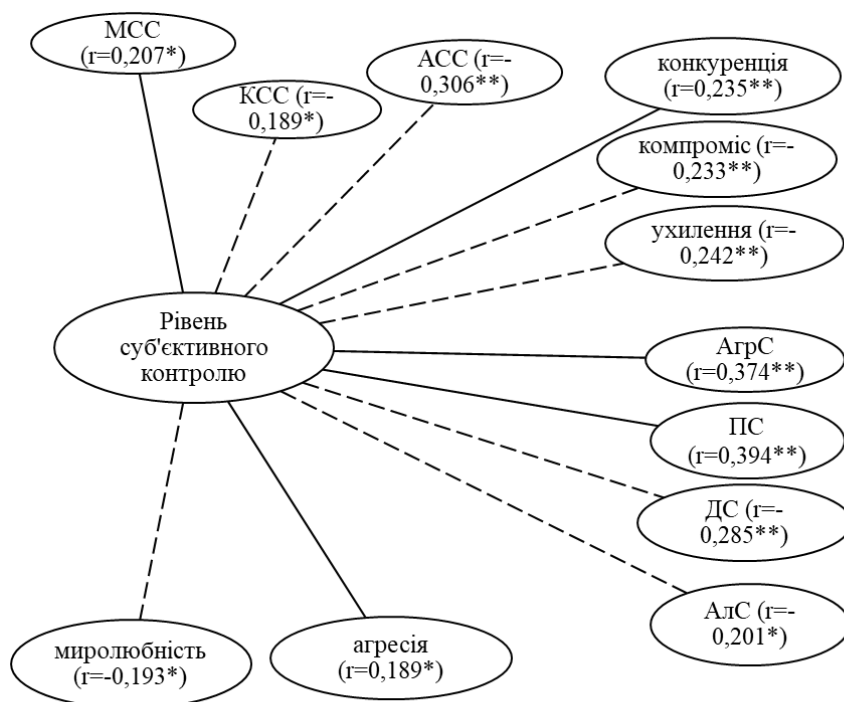
з виявленими О.Г. Конфісахором соціально-демографічними закономірностями, а саме з тим, що вибірку студентів, дані яких ми аналізували, у 81,3% склали дівчини. Водночас, за висновком, зробленим автором, «екстернальний локус контролю частіше властивий жінкам, а інтернальний – чоловікам. Це пояснюється існуванням гендерних стереотипів, зокрема щодо відповідальності, яка є відмінною рисою саме чоловіків» [6, с. 11]. Ці дані знаходять своє підтвердження у дослідженні І.Л. Берюшевої, у якому на вибірці жінок-домогосподарок доведено «детермінуючу функцію локусу контролю відносно показників комунікативної залежності» [2, с. 57]. Йдеться про закономірність, за якою «з підвищенням рівня інтернальності в означених сферах життєдіяльності рівень комунікативної залежності жінок знижується» [2, с. 55].

Щодо інших показників, отриманих за тестом Дж. Роттера, то їхні значення вказують на те, що інтернальність більшою мірою властива досліджуванним, якщо йдеться про власні досягнення ($M=6,15$), сфери виробничих ($M=5,62$) та міжособистісних відносин ($M=5,79$). Меншою мірою вона проявляється у випробуваних відносно власних невдач ($M=4$), а також щодо здоров'я ($M=4,69$) та сімейних стосунків ($M=3,59$).

Отже, як показав аналіз результатів дослідження, більшість досліджуваних не вважають себе здатними впливати вирішальним чином на значущі події життя, розцінюючи їх як результат випадку або дії інших людей. Водночас студенти готові визнати власні досягнення, а свої дії – важливим фактором організації виробничої діяльності, підтримання формальних і неформальних стосунків з людьми, але не беруть на себе відповідальність за невдачі, особливо у питаннях здоров'я та сімейних стосунків.

Результати кореляційного аналізу із застосуванням коефіцієнта рангової кореляції Спірмена показали наявність значущих прямих та від'ємних зв'язків показників, що характеризують локус контролю, з певними стратегіями поведінки у конфлікті, домінуючими формами психічного реагування на конфліктну ситуацію, типами ставлення до людей у міжособистісній взаємодії та загальної спрямованості особистості у спілкуванні (рис. 1).

Зображені на рисунку дані показують, що прямі статистично достовірні зв'язки виявлено з показниками, які характеризують конкурентну стратегію у конфлікті ($p<0,01$), агресивну форму захисту у ситуації загрози власному «Я» ($p<0,05$), маніпулятивну спрямованість особистості у спілкуванні ($p<0,01$), а також агресивне ($p<0,01$) та підозріле

Рис. 1. Взаємозв'язки показника локусу контролю з проявами конфліктної поведінки

Примітки: - прями кореляції; - від'ємні кореляції; * - кореляції статистично достовірні на рівні $p<0,05$; ** - на рівні $p<0,01$; МСС – маніпулятивна спрямованість особистості у спілкуванні; КСС – конформна спрямованість особистості у спілкуванні; АСС – альтероцентрична спрямованість особистості у спілкуванні; АгрС – агресивне ставлення до оточуючих; ПС – підозріле ставлення до оточуючих; ДС – дружлюбне ставлення до оточуючих; АЛС – альтруїстичне ставлення до оточуючих

ставлення до людей ($p < 0,01$). Від'ємні кореляції з показником загальної інтернальності зафіксовано серед показників, які характеризують компроміс ($p < 0,01$) та ухилення ($p < 0,01$) як форми поведінки у конфлікті, альтруїстичне ($p < 0,05$), дружлюбне ($p < 0,01$) ставлення до людей, миролюбну форму захисту у ситуації загрози власному «Я» ($p < 0,05$), альтероцентричну ($p < 0,05$) та конформну спрямованість особистості у спілкуванні ($p < 0,01$).

Якщо розглядати конфліктну поведінку як «соціально-психологічну реакцію особистості на чинники, що спричиняють дезорганізацію її свідомості та діяльності, коли індивід не може ефективно функціонувати внаслідок інтерособистісного конфлікту, що виникає через асимілювання суперечливих стандартів поведінки, соціальних ролей та норм» [1, с. 4], ці дані засвідчують, що інтернальність у конфліктній ситуації проявляється в агресивних формах реагування, а саме у прагненні домогтися задоволення своїх інтересів на шкоду іншій стороні конфлікту, у бажанні вирішити конфліктну ситуацією шляхом прояву агресії, в орієнтації на використання партнерів у своїх цілях, у вимогливості, прямолінійності, підозрливості, розчарованості, у критичності в оцінках оточуючих, скептичному ставленні до них.

Екстернальність у конфлікті має прояв таких форм поведінки, які забезпечують часткове задоволення власних інтересів та інтересів протилежної сторони або схильні діяти таким чином, нібито конфлікту не існує, у ситуації загрози власному «Я», а саме у тенденції поступатися натиску, не заострювати відносини, не вплутуватися в конфлікти, не наполягати на власному баченні розв'язання складної ситуації, у доброзичливості, орієнтації на соціальне схвалення, прагненні бути в згоді з думкою оточуючих, допомагати, заслужити визнання і любов, у відмові від рівноправності, готовності змінити свою точку зору, підпорядкуватися авторитету, добровільній центрації на партнері, прагненні зрозуміти його інтереси.

Також важливим у поясненні цих відомостей є наведення закономірностей, виявлених Є.Є. Волченко, відповідно до яких схильність вдаватися до маніпулювання та агресії у конфлікті пов'язана з проявом певних характерологічних рис (демонстративність, збудливість, параноїдальність), а також про те, що оптимальне вирішення конфлікту виявляло негативні кореляції з агресією [4, с. 10]. Якщо зіставити ці дані з результатами нашого дослідження, логічно припустити, що інтернальність/екстернальність є одним із важелів, який впливає на вибір деструктивної або конструктивної форми розв'язання конфліктної ситуації.

Отже, результати кореляційного аналізу продемонстрували наявність статистично значущих зв'язків локусу контролю з такими формами конфліктної поведінки, як конкуренція, компроміс, уникнення, миролюбність, агресія, з проявами агресивного, підозрливого, дружлюбного, егоїстичного ставлення до людей, маніпулятивною, конформною та альтероцентричною спрямованістю у спілкуванні.

Це дало підставу розпочати якісний аналіз особливостей прояву конфліктної поведінки у осіб з різним рівнем суб'єктивного контролю, що здійснювався шляхом порівняння груп досліджуваних з інтернальним та екстернальним локусом. Першу групу склали 30% вибірки досліджуваних, індивідуальні значення яких за показником РСК виявились найвищими, другу групу – 30% осіб з найнижчими результатами за цим показником.

За середніми значеннями показників, що характеризують типові форми поведінки у конфліктних ситуаціях, порівнювані групи майже не різняться за вираженням показників співробітництва, уникнення та пристосування, що свідчить про незалежність цих поведінкових тенденцій від впливу рівня суб'єктивного контролю (рис. 2).

Як показано на гістограмах, за рештою форм поведінки є певні відмінності. Так, середня оцінка у групі екстернальних досліджуваних є вищою за показни-

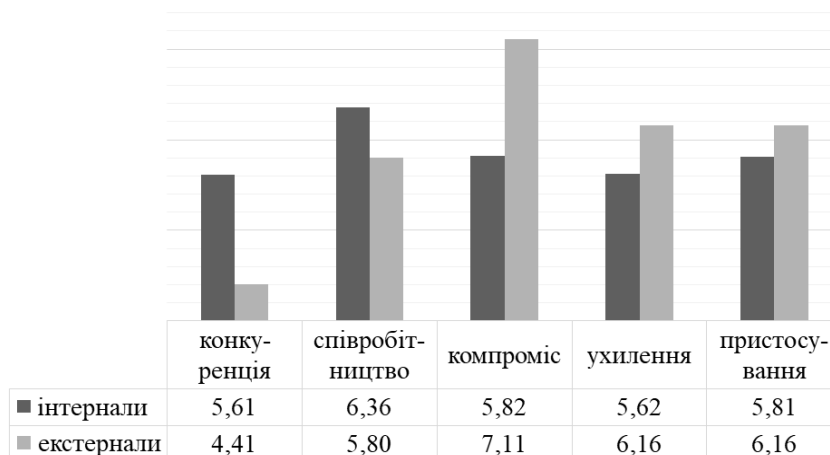

Рис. 2. Середні значення показників, які характеризують типові форми поведінки у конфліктних ситуаціях, у групах досліджуваних з різним рівнем суб'єктивного контролю

ком компромісу на 1,29 бали, а у групі інтерналів оцінки є у середньому вищими за показником конкуренції на 1,2 бали. Щоби перевірити, наскільки зазначені відмінності є статистично достовірними, нами був зроблений відповідний аналіз за допомогою t-критерія Стьюдента, результати якого показали, що різниця між групами статистично значуща на рівні $p < 0,05$ за показниками компромісу ($t=2,26$) та конкуренції ($t=2,09$). Отже, особи з низьким рівнем суб'єктивного контролю більшою мірою, ніж інтернали, схильні розв'язувати конфліктні ситуації, обмінюючись поступками, торгуючись для розроблення компромісного рішення. Людям із високим локусом контролю більшою мірою притаманні конкурентні форми поведінки, коли відстоюються лише власні інтереси.

Порівнюючи стратегії психологічного захисту у конфлікті в цих групах досліджуваних (рис. 3), підкреслимо, що лише за середнім значенням показника агресії група інтернальних досліджуваних продемонструвала результати, які суттєво вищі (на

1,86 бали), ніж група екстерналів, і ця різниця виявилася статистично достовірною, оскільки значення t-критерія ($t=2,68$) перевищує t-критичне для $p < 0,01$.

Ці дані характеризують інтерналів як більш схильних застосовувати агресивний спосіб захисту в умовах загрози власного «Я» порівняно з людьми з екстернальним локусом контролю.

Якщо звернутися до даних, що вказують на типове ставлення до людей досліджуваних у цих двох групах (рис. 4), стає очевидним, що за певними показниками середні значення у групах майже не різняться. Це показники авторитарного, егоїстичного, покірного, залежного та альтруїстичного ставлення до людей, де різниця між середніми значеннями у групах складає лише 0,2–0,7 бали.

Водночас за певними показниками відмінності набувають більших значень. Так, у групі інтернальних досліджуваних середні оцінки є вищими, ніж у групі екстерналів, за показниками агресивного (на 1,07 бали), підозрілого (на 1,5 бали) ставлення і нижчими за такі самі оцінки в групі екстерналів за

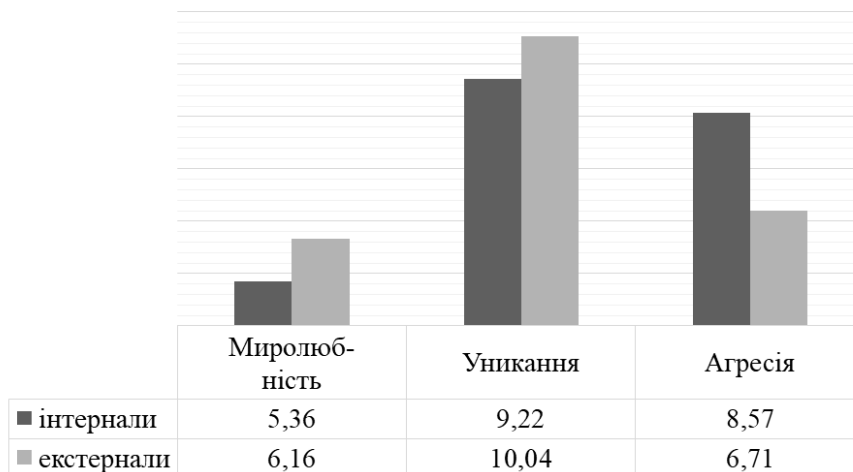

Рис. 3. Середні значення показників, які характеризують стратегії психологічного захисту «Я» у конфлікті, в групах досліджуваних з різним рівнем суб'єктивного контролю

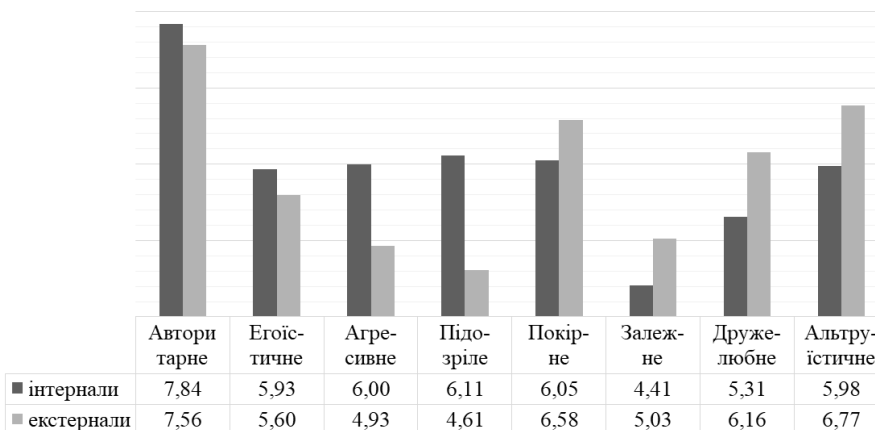

Рис. 4. Середні значення показників, які характеризують ставлення до людей, у групах досліджуваних з різним рівнем суб'єктивного контролю

показником дружелюбного ставлення до людей (на 0,85 бали).

Перевірка за t-критерієм Стьюдента показала, що ці відмінності виявилися статистично достовірними на рівні $p < 0,05$ для показників агресивного ($t=2,12$), підозрілого ($t=2,31$) та дружелюбного ставлення ($t=2,06$). Такі відомості дають змогу стверджувати, що інтерналі під час конфлікту частіше проявляють себе як вимогливі, прямолінійні у взаємодії з людьми, строгі в їхній оцінці, схильні звинувачувати оточуючих, скептично ставитися до їхніх вчинків. Екстернали більш доброзичливі, здатні до співчуття, турботи, краще вміють підбадьорити або заспокоїти оточуючих, ніж досліджувані з високим рівнем суб'єктивного контролю.

Щодо середніх значень за показниками спрямованості особистості у спілкуванні, то вони свідчать про перевищення в інтернальній групі результатів за показниками діалогічної, авторитарної та маніпулятивної спрямованості порівняно з групою екстерналів. У групі останніх спостерігаються більш високі середні оцінки за показниками конформної, альтероцентричної та індиферентної спрямованості (рис. 5).

Статистична перевірка цих відмінностей за допомогою t-критерія Стьюдента показала, що групи відрізняються лише за вираженням показників діалогічної ($t=2,17$; $p < 0,05$), конформної ($t=2,29$; $p < 0,05$) та альтероцентричної спрямованості у спілкуванні ($t=2,34$; $p < 0,05$). Відмінності за рештою показників не набули статистично достовірних значень, тобто інтерналі більшою мірою зорієнтовані на рівноправне спілкування, що базується на взаємній довірі, повазі, взаєморозумінні та відкритості, тоді як екстернали частіше демонструють добровільну та безкорисливу централізацію на партнері, прагнення зрозуміти його інтереси задля найповнішого їх задоволення, відмову від рівноправності у стосунках, готовність змінити свою точку зору, підпорядкуватися авторитету.

Як свідчить проведений якісний аналіз, особи з інтернальним локусом контролю відрізняються

значнішою схильністю до прояву конкурентної форми поведінки у конфлікті, більш агресивним способом захисту в умовах загрози власного «Я», агресивним та підозрілим ставленням до людей, діалогічною комунікативною спрямованістю особистості. Особи з екстернальним локусом контролю відрізняються частішим вибором компромісної форми поведінки, більш дружелюбним ставленням до людей, конформною та альтероцентричною спрямованістю у спілкуванні.

Таким чином, проведене дослідження дало змогу дійти таких **висновків**.

По-перше, в результаті аналізу індивідуальних даних та первинних статистик показано, що більшість представників студентської молоді (68%) мають екстернальний локус контролю, не вважають себе здатними впливати вирішальним чином на значущі події життя, розцінюючи їх як результат випадку або дії інших людей. Вони готові визнати власні досягнення, а свої дії вважають важливим фактором організації виробничої діяльності, підтримання формальних і неформальних стосунків з людьми, але не беруть на себе відповідальність за невдачі, особливо у питаннях здоров'я та сімейних стосунків.

По-друге, в процесі кореляційного аналізу встановлено, що рівень суб'єктивного контролю прямо пов'язаний з вибором конкурентної форми поведінки у конфлікті, агресивним захистом у ситуації загрози власному «Я», маніпулятивною спрямованістю особистості у спілкуванні, агресивним та підозрілим ставленням до людей, а також від'ємно – з тенденціями до компромісу та ухилення у конфлікті, миролюбною формою захисту у ситуації загрози власному «Я», альтруїстичним, дружелюбним ставленням до людей, альтероцентричною, конформною комунікативною спрямованістю.

По-третє, шляхом порівняння груп досліджуваних з різним рівнем локусу контролю виявлено, що інтерналі під час конфлікту більшою мірою схильні

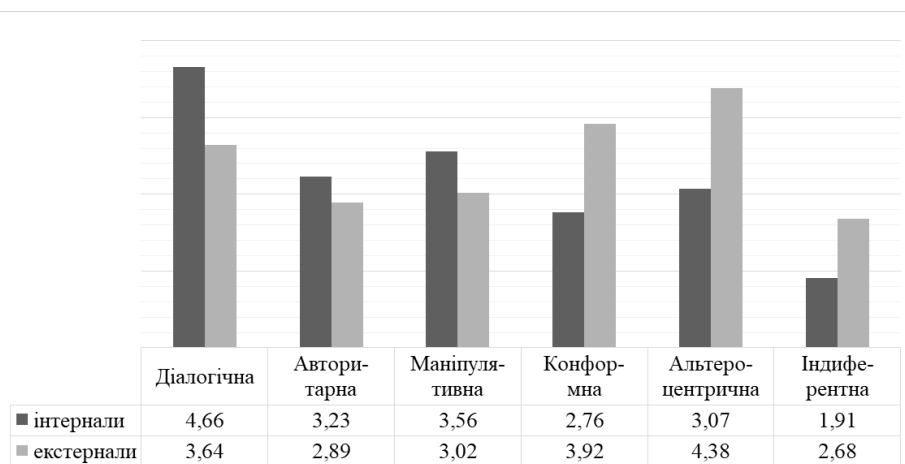

Рис. 5. Середні значення показників, які характеризують спрямованість у спілкуванні, в групах досліджуваних з різним рівнем суб'єктивного контролю

застосовувати конкурентні форми поведінки, агресивний спосіб захисту в умовах загрози власного «Я», частіше проявляють себе як вимогливі, прямолінійні у взаємодії з людьми, строгі в їхній оцінці, зорієнтовані на рівноправне спілкування, яке базується на взаємній довірі, повазі, взаєморозумінні та відкритості. Екстернали більш налаштовані розв'язувати конфліктні ситуації, обмінюючись

поступками, розробляти компромісні рішення. Вони більш доброзичливі, здатні до співчуття, турботи, краще вміють підбадьорити або заспокоїти оточуючих, демонструють добровільну та безкорисливу центрацію на партнері, прагнення зрозуміти його інтереси задля найповнішого їх задоволення, відмову від рівноправності у стосунках, готовність змінити свою точку зору, підпорядкуватися авторитету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонійчук Н.В. Конфліктна поведінка особистості як результат впливу об'єктивних та суб'єктивних чинників. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2019. Вип. 5. С. 3–8. DOI: <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2019-5-1>.
2. Берющева І.Л. Локус контролю як особистісна детермінанта комунікативної залежності домогосподарок. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т. IX. Вип. 9. С. 50–58. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jm/v9/i9/9.pdf> (дата звернення: 20.12.2021).
3. Бігунов Д.О. Психологічні механізми виходу із конфліктних комунікативних ситуацій. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Серія: Психологія*. 2018. Т. 23. Вип. 2. С. 33–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2018_23_2_5 (дата звернення: 05.01.2022).
4. Волченко Є.Є. Соціально-психологічні особливості розвитку конфліктологічної компетентності фахівців медичної галузі в умовах професійної взаємодії : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 ; Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля. Северодонецьк, 2021. 20 с. URL: <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/Volchenko-YE.YE.-avtoreferat.pdf> (дата звернення: 22.12.2021).
5. Гарькавець С.О. Проблема соціальних конфліктів, психологічні наслідки та шляхи подолання. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2018. № 3 (1). С. 110–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2018_3%281%29__17 (дата звернення: 05.01.2022).
6. Конфисахор А.Г., Алексеевская В.В. Выявление стратегий поведения в конфликте и типов локуса контроля, определяющих готовность к геоекономическим изменениям. *Психолог*. 2018. № 2. С. 1–12. DOI: 10.25136/2409-8701.2018.2.25602.